

OSNOVNE INFORMACIJE

o lezbejkama, gej muškarcima, biseksualnim i transrodnim osobama

■ Da li je sve u redu sa lezbejkama, gej muškarcima, biseksualnim ili transrodnim osobama?

Da. Tokom čitave ljudske istorije, u svim kulturama i vremenima su postojale osobe koje su se identifikovale kao lezbejke, gej muškarci, biseksualne ili transrodne (LGBT). Homoseksualnost nije bolest, niti poremećaj, to je činjenica oko koje su se decenijama unazad složile Svetska zdravstvena organizacija, Američko psihološko udruženje i Američko psihijatrijsko udruženje. Takođe, nije poremećaj biti transrodna osoba ili osoba čiji rod varira, iako je poremećaj rodnog identiteta i dalje na spisku DSM-a Američkog psihijatrijskog udruženja.

Biti LGBT osoba je ljudska varijacija koliko i levorukost – seksualna orijentacija i rodni identitet osobe su samo jedan njen/njegov deo. Sve je u redu sa LGBT osobama – zapravo, imaju razloga da budu ponosne. Ono što nije u redu su diskriminišući zakoni, politike i stavovi koji i dalje opstaju u školama, na radnim mestima, verskim objektima i većim zajednicama.

■ A naša zemlja?

Što se naše zemlje tiče, Labris je odavno uputio zahtev Srpskom lekarskom društvu Srbije da se javno izjasni da homoseksualnost nije bolest, u skladu sa praksom SZO-a, čija je naša zemlja članica. Međutim, Srpsko lekarsko društvo se ogradio od ovog zahteva, sebe proglasilo nenadležnim i uputilo Labrisov zahtev psihijatrijskoj sekciji SLD-a, čiji se zvaničan stav po ovom pitanju još očekuje.

■ Šta je seksualna orijentacija?

Seksualna orijentacija osobe se definiše kao ispoljavanje emocionalne, romantične, seksualne ili ljubavne privlačnosti prema drugim osobama. Heteroseksualno (ili „strejt“) se odnosi na ljude čija su seksualna i romantična osećanja usmerena na osobe suprotnog pola. Homoseksualno (ili lezbejsko i gej) se odnosi na ljude čija su seksualna i romantična osećanja usmerena na osobe istog pola. Izraz „lezbejka“ se odnosi na žene koje su homoseksualne. Biseksualnost (ili „bi“) se odnosi na ljude čija su seksualna i romantična osećanja usmerena na osobe oba pola. Još jedan izraz koji ljudi koriste da opišu sopstvenu seksualnu orijentaciju je „queer“.

■ Šta pol, a šta rod?

Pol je klasifikovanje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski pol.

Rod je društveni konstrukt pola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog pola.

■ Šta su rodni identitet i rodno izražavanje?

Rodni identitet osobe je unutrašnji osećaj neke osobe da je muško ili žensko. Rodno izražavanje je način na koji osoba spoljašnjem svetu predstavlja svoj rod. Sve/i

imamo rodni identitet i načine na koje ga izražavamo. Naše društvo ima usku predstavu o tome šta znači biti žena ili muškarac, i to učimo od malih nogu. Osobe čiji je rod vidljivo nestalan izložene su riziku od maltretiranja u školi, nezaposlenošću, beskućništvu, zločinima iz mržnje, smanjenim pravima na zdravstvenu negu i gubitku starateljstva nad decom. Mnoge/i od njih/nas stvaraju zajednice u kojima dobijaju podršku i mogu da budu ono što jesu.

■ Šta je transrodnost?

Transrodna osoba je osoba čiji se rodni identitet i rodno izražavanje razlikuju od konvencionalnih očekivanja od njihovog fizičkog pola. Izraz „transrodno“ se koristi da opiše nekoliko različitih ali povezanih grupa ljudi koji koriste razne izraze kako bi se samo-definisali. Transrodne osobe mogu uključivati transseksualne osobe (nije svim transseksualnim osobama potrebna operacija promene pola, niti je sve/i žele), maskuline žene, feminizirane muškarce, drag queen/king, krosdreser/ke (oblačenje u odeću dizajniranu za suprotni pol), gender queer osobe (čiji je rod queer), buč „osobe sa dve duše“, transmuškarce, trans-žene itd. Poput drugih ljudi, transrodne osobe mogu biti strejt, gej, lezbejke ili biseksualne.

■ Ko su interseksualne osobe?

Interseksualne osobe su rođene sa anatomijom ili fiziologijom koja se razlikuje od kulturoloških i/ili medicinskih ideala muškog i ženskog. Medicinski izraz „hermafrodit“ se često koristio ali ga mnoge interseksualne osobe ne prihvataju. Standardna je medicinska praksa da se na rođenju dodeli jedan pol interseksualnoj osobi koja je rođena sa interseksualnom/netipičnom anatomijom ili fiziologijom, i da se na njoj tokom ranog detinjstva i adolescencije vrše operacije. To se radi pre nego što je osoba dovoljno odrasla i sposobna da da saglasnost i razume situaciju. Interseksualna zajednica Severne Amerike ovakvu praksu naziva genitalnim sakaćenjem i protivi se operacijama na bebama i deci.

■ Kako se formiraju seksualna orijentacija i rodni identitet?

Stručna lica se slažu da je to skup psiholoških, društvenih faktora, genetike i biologije. Kod većine ljudi, seksualna orijentacija i rodni identitet se oblikuju u ranom dobu. Međutim, mnoge osobe tek u kasnijem životnom dobu otkriju da su lezbejke ili gej muškarci. Istraživanja nisu utvrdila uzrok, ali varijacije roda i homoseksualnost nisu rezultat faktora poput roditeljstva ili prethodnih iskustava. Nije ničija „krivica“ ako dete odraste i bude lezbejka, gej, biseksualna ili transrodna osoba. Ako se pitaš zašto je tvoje dete ili osoba do koje ti je stalo LGBT, zapitaj se sledeće: Zašto se pitaš zašto je tako? Da li tvoj odnos prema LGBT osobi zavisi od toga da li znaš zašto je on/a LGBT? Bez obzira na uzrok, LGBT osobe zaslužuju jednaka prava i fer tretman.

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava osnovana je u Beogradu 1995. godine, a nastala je iz gej i lezbejskog lobija – Arkadija koji je osnovan 1990. godine u Beogradu. Labris je organizacija koja smatra pravo na različito seksualno opredeljenje jednim od osnovnih ljudskih prava i radi na eliminaciji svih vrsta nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i ženama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. Labris stremi ka zajednici zasnovanoj na pravdi i jednakosti u kojoj ljudska bića bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju, identitet i druge razlike mogu živeti ponosno pod potpunom zaštitom i afirmacijom njihovih ljudskih prava.

Ciljevi Labrisa:

1. Osnajivanje lezbejki i žena drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne da prihvate svoj identitet, kao i pružanje podrške za život sa tim identitetom u današnjem društvu.
2. Promocija prava na lezbejsku egzistenciju i smanjenje homofobije u javnosti.
3. Saradnja na nivou mreže sa lezbejskim i drugim LGBTIQ organizacijama u Srbiji, regionu i međunarodnim organizacijama.
4. Rad na promeni zakonodavstva kojim bi se uvažila prava istopolno orijentisanih osoba
5. Lobiranje nevladinih i vladinih organizacija i institucija da prihvate lezbejska prava kao važan deo korpusa ljudskih prava.

* Skraćenica za „lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer“ osobe.

■ Da li se homoseksualnost može „ispraviti“?

Pošto homoseksualnost nije bolest, ni poremećaj, niti bilo šta što je loše, samim tim ona se ne može ni izlečiti niti popraviti. Međutim, postoje religijske i sekularne organizacije koje sponzoriju kampanje i studije koje sugerišu da LGBT osobe mogu promeniti seksualnu orijentaciju u heteroseksualnu ili svoj rodni identitet. Njihova obrazloženja sadrže pretpostavku da sa LGBT ljudima nešto nije u redu, iako je najveći problem, zapravo, društvena netolerancija prema različitostima. Mnoge studije i kampanje koje sugerišu da LGBT osobe mogu da se promene su zasnovane na ideološkim predrasudama, a ne na naučnim pretpostavkama. Tvrdnje o preobraćanju iz gej u strejt su slabo dokumentovane, pune nepotpunih istraživanja sa nedostatkom doslednosti. Nijedna studija ne pokazuje dugoročne promene kod gej ili transrodnih osoba, a mnogi izveštaji o promenama su zasnovani na ponašanju a ne na samo-identifikaciji osobe. Američko psihijatrijsko udruženje je potvrdilo da naučna istraživanja pokazuju da „popravna“ terapija (za koju se tvrdi da menja LGBT osobe) ne funkcioniše i da može da napravi više štete nego koristi.

■ Kako da znam da li sam lezbejka, gej muškarac, biseksualna ili transrodna osoba?

Neki ljudi kažu da su se „osećali drugačijim“ ili da su od ranog doba znali da ih privlače osobe istog pola. Neke osobe tek u adolescenciji ili odrasloj dobi utvrde svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet. Često prođe dosta vremena dok osoba ne imenuje svoja osećanja, a takođe, osećanja se vremenom mogu menjati. Razumevanje naše seksualnosti i roda može biti proces koji traje čitavog života, i ne bi trebalo brinuti oko etiketiranja sebe. Ipak, uz pomoć pozitivnih predstava o lezbejkama, gej muškarcima, biseksualnim i transrodnim osobama ljudima postaje lakše da identifikuju sopstvena osećanja i da ranije „izađu iz plakara“. Ne moraš biti seksualno aktivan/aktivna da bi (spo)znala/o svoju seksualnu orijentaciju – osećanja i emocije su u istoj meri deo identiteta. Kratak odgovor je da ćeš znati kada budeš znala/znao.

U Labrisovoj biblioteci dostupne su brošure podrške namenjene mladim lezbejkama, gej muškarcima i biseksualnim osobama kojima je teško prihvatiti sebe i svoj identitet.

■ Kako da se „autujem“ porodici, prijateljima i prijateljima?

Pre „autovanja“ (coming out – reći sebi i drugima da si lezbejka/gej muškarac) moraš uzeti u obzir mnoga pitanja. Da li se osećaš ugodno u svojoj seksualnosti i rodnom identitetu/izražavanju? Imaš li podršku? Možeš li biti strpljiv/a? Kakve stavove o homoseksualnosti i varijacijama roda imaju tvoje prijateljice, prijatelji i porodica? Da li finansijski zavisiš od porodice? Budi siguran/sigurna da si dobro razmislila/o, da imaš plan i osobe koje te podržavaju. Pripremi se za faze kroz koje će osobe do kojih ti je stalo ili porodica morati da prođu dok uče da si lezbejka, gej muškarac, biseksualna ili transrodna osoba. „Autovanje“ može izazvati šok, poricanje, krivicu i žalost. Tvojim voljenim osobama će trebati vremena da se prilagode vestima, a na isti način će i tebi to možda biti potrebno. Istinsko prihvatanje je moguće, naročito uz edukaciju i podršku.

■ Šta radim kada mi se neko „autuje“? Kako mogu da podržim LGBT osobu do koje mi je stalo?

Saznanje da je osoba do koje ti je stalo LGBT može biti teško. Može izazvati emocionalni vrtlog. Može delovati kao da gubiš nekoga koga voliš. Seti se da je to ista osoba koju si volela/voleo pre nego što ti se „autovala“ – sada poznaješ još jedan deo nje/ga. Osećanja žalosti, krivice i poricanja su prirodna obzirom na društvene stavove o homoseksualnosti i varijacije roda. Ipak, voljenoj osobi i sebi duguješ prihvatiti i razumevanje. Koja god da je tvoja reakcija, uveri tu osobu da je i dalje voliš.

U Labrisovoj biblioteci dostupne su brošure namenjene roditeljicama, roditeljima, prijateljicama i prijateljima LGBT osoba, s ciljem pružanja podrške njima u procesu prihvatanja seksualnog identiteta njihovog deteta ili osobe do koje im je stalo.

■ Da li gej ljudi mogu zasnovati porodicu?

Da. LGBT osobe mogu zasnovati porodicu. Istopolni parovi stvaraju posvećene ljubavne veze. U SAD-u i Evropi mnogi istopolni parovi biraju da proslave međusobnu ljubav ceremonijama ili civilnim zajednicama, iako još uvek nemaju ista prava na brak i privilegije koje idu uz njega. U Španiji, Belgiji i Holandiji istopolnim parovima je dozvoljeno da sklapaju brakove i da uživaju u svim privilegijama koje iz toga proizilaze, kao i heteroseksualni parovi. Mnoge evropske države istopolnim parovima obezbeđuju neke (ali ne sve) bračne privilegije.

Sve više LGBT parova zajedno odgajaju decu, iako zakoni o usvajanju i hraniteljstvu variraju. Naravno, mnoge LGBT osobe imaju podršku porodica u kojima su rođene ili porodica koje su izgradile sa prijateljima i drugim voljenim osobama.

U Srbiji istopolnim parovima još uvek nije dozvoljeno stvaranje bračne ili neke druge zakonom regulisane zajednice, dok su u Hrvatskoj i Sloveniji dozvoljena registrovana istopolna partnerstva.

■ Kako da pomirim seksualnu orijentaciju svog deteta ili osobe koju volim sa svojom verom?

Saznanje da je osoba koju voliš LGBT može predstavljati izazov ako osećaš da je to u suprotnosti sa tradicijom tvoje vere. Međutim, to što je osoba LGBT ne utiče na njenu sposobnost da bude moralna i duhovna. Mnoge LGBT osobe su religiozne i aktivne u sopstvenim verskim zajednicama. Na nama je da istražujemo, dovedimo u pitanje i pravimo izbore kako bismo pomirile/i religiju i homoseksualnost i rodne varijacije. Za neke to znači rad na menjanju verskih zajednica, a za neke njihovo napuštanje. Mi vas podržavamo da verujete u sebe i svoje izbore bez obzira što su oni u suprotnosti sa društvenim vrednostima.

■ Šta je sa HIV/AIDS-om?

Od pojave epidemije HIV/AIDS-a, mnogi ljudi su ovu bolest smatrali gej problematikom. U ranoj fazi epidemije LGBT zajednica se mobilizovala i formulisala odgovor koji je uključio edukaciju zajednica, rad na vidljivosti da bi se smanjila stigma, razvoj strategija prevencije i zalaganje za odgovarajuću negu i tretman osoba koje žive sa AIDS-om. Epidemija je nastavila da se širi, i dalje uzima danak u mnogim zajednicama na globalnom nivou. Uprkos brojnim statistikama koje dokumentuju širenje HIV/AIDS-a u drugim zajednicama, mnogi ljudi i dalje biraju da ovu bolest smatraju gej problematikom.

Ako je osoba do koje ti je stalo HIV pozitivna ili ima AIDS, više nego ikad joj/mu je potrebna tvoja pomoć. Znaj da u tome nisi sam/a. Informacije o medicinskoj, psihološkoj i fizičkoj nezi su dostupne.

U Labrisovoj biblioteci dostupne su brošure o sigurnom lezbejskom seksu čiji je cilj informisanje lezbejki o polno-prenosivim bolestima i mogućnostima zaštite od istih.

■ Zašto treba da podržavam prava gejeva, lezbejki, biseksualnih i transrodnih osoba?

Univerzalna deklaracija UN o ljudskim pravima kaže da su svi ljudi jednaki i da su ljudska prava nedeljiva. Stoga, podrška pravima LGBT osoba je istovremeno i podrška ljudskim pravima uopšte. Zato što naša LGBT deca, prijateljice i prijatelji i porodice zaslužuju ista prava kao one/i koji su strejt. Zato što je diskriminacija zasnovana na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu i dalje legalna u mnogim državama; zato što LGBT osoba može biti otpuštena sa posla zbog toga koga voli i kako izražava svoj rod; zato što istopolni parovi i dalje ne mogu da se venčavaju u većini zemalja; zato što je LGBT omladina izložena stalnom maltretiranju i uvredama u školi; zato što je put do potpune jednakosti i prihvatanja jako dugačak.

■ Kako da podržim mladu osobu za koju mislim da je lezbejka/gej?

Percepcija seksualne orijentacije drugih ili njihovog rodnog identiteta nije uvek onakva kakvom se čini. Nuđenje podrške da bude „lezbejka/gej“, osobi koja to nije ili nije sigurna, može biti kontra-produktivno. Osim ako

je osoba izjavila da je „lezbejka/gej“ ne možemo znati da li jeste ili nije. Uvek preporučujemo da ljudi jasno izražavaju stav da biti „gej je ok“. To se može postići voljom da se razgovara na teme poput lezbejskih i gej brakova, lezbejskih i gej prava i generalnom prihvatanju. Time osobi za koju pretpostavljate da je lezbejka ili gej šaljete poruku da je bezbedno da bude ono što jeste, bez straha od posledica. To očigledno nije lak zadatak i treba mu se pristupiti „diplomatski“. Nije primereno pitati osobu: „Da li si lezbejka/gej?“ Ako slediš sledeća uputstva, ako se osoba oseća sigurno i želi da znaš, reći će ti kada za to dođe vreme.

Za one koji žele da znaju više... Labrisov edukativni program

Od samog osnivanja realizovale smo mnogobrojne aktivnosti. Organizovale smo veliki broj seminara, radionica, konferencija i druženja na kojima su istopolno orijentisane devojke i žene iz Srbije i Crne Gore, sa prostora bivše Jugoslavije, kao i iz celog sveta, imale prilike da se sretnu, informišu, edukuju i osnaže u svom identitetu.

Labris je izdao niz publikacija koje su namenjene lezbejkama, kao i svima drugima koji žele da prošire svoja znanja o ljudskim pravima, a od 2000. godine postojimo i na internetu.

Program Edukacije pokrenule smo 2003. godine, a nastao je iz ideje da se stvori mreža organizacija i osoba koje bi zajednički radile na promociji lezbejskih ljudskih prava. Počele smo sa medijima, ženskim i nevladinim organizacijama za ljudska prava, 2004. godine su se priključile omladinske i studentske organizacije. Tokom 2005. i 2006. godine otpočele smo saradnju sa psihološkinjama i psiholozima koje/i su zaposlene/i pri institucijama, kao i sa predstavnicama/predstavnicima vlasti, ombudsmanima i političkim partijama, koja će se nastaviti i ove godine.

Edukativni program prati i izdavanje publikacija koje su zbirke tekstova o lezbejskoj i gej populaciji, a usklađene su sa potrebama grupe sa kojom saradujemo. Do sada smo objavile dva Priručnika za medije koji sadrže preporučljivu terminologiju, tekstove koji su pozitivni primeri izveštavanja o LG zajednici, zatim Bilten o radu nevladinih organizacija iz mreže „Lezbejska prava“, i tri „Čitanke“ koje sadrže tekstove o predrasudama, diskriminaciji i homofobiji u društvu u kome živimo, o činjenicama vezanim za LGBTIQ egzistenciju, kao i tekstove iz književnosti, istorije i teorije koje govore o životu lezbejki i gejeva.

Putem publikacija želimo da prikupimo i podelimo što više informacija o temama koji se odnose na lezbejsku i gej populaciju i diskriminaciju, kako u Srbiji, tako i u drugim državama.

Cilj edukativnog programa je informisanje svih onih koji rade u javnoj sferi o pravima istopolno orijentisanih osoba, razvijanje i jačanje saradnje sa nevladinim organizacijama za ljudska prava, objektivno i odgovorno medijsko izveštavanje i senzibilisanje stručnjaka i stručnjakinja iz institucija za rad sa lezbejskom i gej populacijom. Na taj način želimo da stvaramo sigurno društveno okruženje, bez homofobije i nasilja nad istopolno orijentisanim osobama.

Istraživanja

ISTOPOLNA ORIJENTACIJA (HOMOSEKSUALNOST)* U FAKULTETSKIM UDŽBENICIMA I LITERATURI

* Homoseksualnost - Zastareli klinički termin za fizičku i/ili emotivnu privlačnost usmerenu isključivo ka osobama istog pola. Termin homoseksualnost je neprikladan i uvredljiv, te smatramo da je termin istopolna orijentacija bolji.

Polazeći od saznanja¹ da istopolna orijentacija nije mentalna bolest, emocionalni poremećaj, krivično delo, niti je nenormalna i neprirodna pojava, i od preporuka da javni i privatni govor treba da bude politički korektan² i naznakama koje proizilaze iz malobrojnih istraživanja³ o istopolnoj orijentaciji sprovedenim u Srbiji od 2001. godine do danas, a koja ukazuju na to da je odnos prema istopolno orijentisanim osobama u Srbiji visoko zasićen negativnim stereotipima, predrasudama i aktivnim nasiljem nad istopolno orijentisanim osobama, Labris-organizacija za lezbejska ljudska prava je istražio kakva se saznanja o istopolnoj orijentaciji mogu steći u visokoškolskim ustanovama u Srbiji u nastavnim planovima koji su važili i primenjivali se do 2004. godine, pre usklađivanja sa Bolonjskom deklaracijom ili se primenjuju još uvek, s obzirom na to da je taj proces još uvek u toku.

Na pitanje da li se na studijama pedagogije, prava, medicine, psihologije i sociologije o istopolnoj orijentaciji može saznati nešto drugačije od široko rasprostranjenih predrasuda u našem društvu koje istopolnu orijentaciju tretiraju kao pojavu čije postojanje treba negirati, ignorisati ili eventualno, dajući joj pravo na postojanje, stigmatizirati – svrstati je u bolest, nenormalnost ili neprirodnost i tako postaviti bazu za sve druge oblike diskriminacije⁴ prema istopolno orijentisanim osobama, dajemo sledeći odgovor:

- istopolna orijentacija se pominje u malom procentu predmeta i malom procentu stranica udžbenika/literature za te predmete bez obzira na to o kom nastavnom planu fakulteta/studijske grupe je reč;
- istopolna orijentacija se u svim predmetima u kojima se pominje, a u okviru analiziranih nastavnih planova tretira kao fenomen koji je nezakonit ili krivično delo, koji je u suprotnosti sa tradicijom, moralnim normama, neprirodan i abnormalan, koji je povezan sa HIV infekcijom, koji je bolest, odnosno psihijatrijska dijagnostička kategorija, koji se povezuje sa psihopatološkim fenomenima; najčešće se, čak i kada autorka/autor analizirane literature ukažu da se danas istopolna orijentacija (homoseksualnost) ne uključuje u mentalne poremećaje i seksualne devijacije, pronalazi u poglavlja koja se bave seksualnim inverzijama – “pogrešnim izborom seksualnog objekta” i definiše kao postizanje seksualnog zadovoljenja sa osobom istog pola po navici ili po sopstvenom izboru;
- istopolna orijentacija se pominje u procentualno najviše predmeta koji čine nastavni plan studija

medicine, a najmanje na studijama pedagogije;

- istopolna orijentacija se na procentualno najviše stranica pominje na studijama prava, a najmanje na studijama psihologije, u literaturi za predmete u kojima se pominje istopolna orijentacija;
- istopolna orijentacija je procentualno najviše u fokusu analiziranih jedinica udžbenika studija psihologije, a najmanje studija medicine, dok na studijama pedagogije nije u fokusu niti jedne jedinice udžbenika;
- da je korišćena terminologija u analiziranim udžbenicima/literaturi za sve studijske grupe/fakultete takva da povezuje istopolnu orijentaciju sa negativnim stereotipima, odnosno predrasudama, psihijatrijskim dijagnostičkim kategorijama ili sa kriminalnim ponašanjem, odnosno samo se u pojedinih udžbenicima na studijama prava i pojedinoj literaturi na studijama sociologije može naići na termine koji istopolnu orijentaciju ne povezuju sa negativnim stereotipima, odnosno predrasudama;
- da je istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno najviše pominjana na studijama medicine, a najmanje na studijama sociologije i da je više u negativnom nego u neutralnom kontekstu pominjana u analiziranim udžbenicima/literaturi na svim studijskim grupama/fakultetima, dok u pozitivnom kontekstu niti jednom nije pomenuta u analiziranim udžbenicima/literaturi na svim studijskim grupama/fakultetima;
- da se za sve analizirane jedinice udžbenika izvor saznanja ne navodi uvek, a da se u značajno velikom procentu to se ne čini u udžbenicima/literaturi za studije medicine i psihologije.

Rezultati istraživanja svake pojedinačne studijske grupe/fakulteta konkretizuju već iznete podatke:

- na studijama medicine istopolna orijentacija pominje se u procentualno najviše predmeta (11%) koji čine nastavni plan studija medicine, takođe literatura za studije medicine je u vrhu procentualnog broja stranica (2,8%) na kojima se pominje istopolna orijentacija i procentualno ima gotovo najmanje analiziranih jedinica udžbenika u kojima je istopolna orijentacija u fokusu (7%). Dalje, istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno je najviše pominjana (86%) na studijama medicine i u najvećem procentu, za 93% jedinica udžbenika, nisu navedeni izvor i godina;
- po procentu predmeta u kojima se pominje istopolna orijentacija nastavni plan studija sociologije je na drugom mestu (8,3%), a procenat stranica literature na kojima se pominje istopolna orijentacija je mali (1,6%), ipak procentualno ima gotovo najviše analiziranih jedinica udžbenika u kojima je istopolna orijentacija u fokusu (15%). Dalje, istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno je najmanje pominjana na studijama sociologije, ali ipak je to slučaj u 54% analiziranih jedinica literature i u većem procentu su za analizirane jedinice udžbenika navedeni izvor i godina (54%), nego što nisu navedeni;
- po procentu predmeta u kojima se pominje istopolna orijentacija nastavni plan studija psihologije je na trećem mestu (7,4%), a procenat stranica literature na kojima se pominje istopolna orijentacija je najmanji (1,5%), ipak procentualno ima najviše analiziranih jedinica udžbenika u kojima je istopolna orijentacija

u fokusu (23%). Dalje, istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno je gotovo najmanje pominjana na studijama psihologije, ali ipak u 69% analiziranih jedinica literature i u većem procentu nisu za analizirane jedinice udžbenika navedeni izvor i godina (69%), nego što jesu navedeni;

- po procentu predmeta u kojima se pominje istopolna orijentacija nastavni plan studija prava je na četvrtom mestu (6,3%), a procenat stranica literature na kojima se pominje istopolna orijentacija je najveći (2,9%), procentualno analiziranih jedinica udžbenika u kojima je istopolna orijentacija u fokusu ima (11%). Dalje, istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno je gotovo najviše pominjana na studijama prava (78%), ipak u većem procentu jesu za analizirane jedinice udžbenika navedeni izvor i godina (56%), nego što jesu navedeni;
- po procentu predmeta u kojima se pominje istopolna orijentacija nastavni plan studija pedagogije je na poslednjem mestu (3,7%), a procenat stranica literature na kojima se pominje istopolna orijentacija je mali (1,7%), analiziranih jedinica udžbenika u kojima je istopolna orijentacija u fokusu nema. Dalje, istopolna orijentacija u negativnom kontekstu procentualno je pominjana u 75% analiziranih jedinica literature i u većem procentu jesu za analizirane jedinice udžbenika navedeni izvor i godina (66%), nego što nisu navedeni.

Moglo bi se reći da je medicina dobila nadležnost nad znanjem o istopolnoj orijentaciji tako što je najčešće svrstava u bolest – psihijatrijsku dijagnostičku kategoriju i povezuje istopolno orijentisane osobe sa stigmom “rizična grupa” u kontekstu HIV infekcije, a smatra da izvore tog znanja ne treba navoditi, te da se psihologija za tu nadležnost zalaže i to na isti način kao medicina, tako što istopolnu orijentaciju najčešće svrstava u bolest – psihijatrijsku dijagnostičku kategoriju.

Na studijama sociologije istopolna orijentacija se kroz predmet Socijalna patologija proučava kao bolest – psihijatrijska dijagnostička kategorija, a kroz predmet Sociologija porodice sa stanovišta postmoderne, mimo tradicionalnih hrišćanskih tabua koji su seksualnost vezivali isključivo za prokreaciju, gde ima mesta da se u razmatranje porodice uzmu u obzir i istopolni (homoseksualni) parovi i porodice, taj predmet se poziva na literaturu koja ima izvore u devedesetim godinama XX veka i koja je potpuno prekinula vezu sa poimanjem istopolne orijentacije kao psihijatrijske dijagnostičke kategorije, što, kako smo uvidele analizirajući studije medicine i psihologije, nije nužan preduslov za sinhronizaciju sa već odavno novim i prihvaćenim dostignućima ili preporukama nauke.

Pravo je još jedna grana nauke koja polazi od pretpostavke da su svi ljudi heteroseksualni, a pedagogija o istopolnoj orijentaciji čuti, odnosno oslanja se na znanja psihologije koja, kao što smo mogli videti nisu sinhronizovana sa već odavno novim i prihvaćenim dostignućima ili preporukama nauke.

Ivana Čvorović, autorka Labrisovog istraživanja Istopolna orijentacija (homoseksualnost) u fakultetskim udžbenicima i literaturi.

Istraživački izveštaj možete pročitati na www.labris.org.yu

1 Američka psihijatrijska asocijacija, Američka asocijacija psihologa i Svetska zdravstvena organizacija

2 Deklaracija o ljudskim pravima (1948): ni jedna grupa (ili pojedinac/pojedinka) ne može biti diskriminisan/a jezikom samo zato što pripada nekoj rasi, veri, jeziku, naciji, etničkoj grupi, polu, dobi, polnoj orijentaciji.

3 Politika, jul 2001. godine, članak “Srbija za gejove nije obećana zemlja”, Beogradski Centar za ljudska prava, septembar 2003. godine, “Ljudska prava u pravnoj svesti građana Srbije i Crne gore”, Labris organizacija za lezbejska ljudska prava, septembar-oktobar 2005. godine, “Nasilje nad LGBTTIQ populacijom”.

4 Diskriminacija: svaki oblik zlostavljanja i REPRESIJE, koji može i ne mora uključivati fizičko nasilje. Zasnovana na principu razlikovanja i različitosti, ona ideološki i posredstvom institucija koje poseduju moć da nadziru i kažnjavaju, lišava prava sve one koji se na ovaj ili onaj način ne uklapaju u dominantnu matricu. Princip po kome diskriminacija funkcioniše može se vezati kako za ignoranciju tako i za privilegovano znanje, ali su mu u osnovi netolerantnost i moć ([neme] većine).

Istraživanja

LEZBEJSKA I GEJ POPULACIJA U ŠTAMPANIM MEDIJIMA U SRBIJI

Labrisov četvrti istraživački ciklus analize štampanih medija obuhvata period od 1. maja do 31. jula 2006. godine, a analizirano je šest informativnih dnevnih novina - Danas, Politika, Večernje novosti, Glas javnosti, Blic i Kurir i dva nedeljnika - NIN i Vreme. Poslednji istraživački ciklus realizovan je u saradnji sa Medijskom dokumentacijom/Ebart.

Tokom tri meseca u najtiražnijim informativnim novinama, šest dnevnih i dva nedeljnika, objavljeno je ukupno 235 tekstova o lezbejskoj i gej (LG) populaciji i lezbejskim i gej temama. Tokom analize registrovano je svako pominjanje LG populacije i LG teme, čak i kada je ono samo uzgredno.

skandalozne, provokativne i seksualizovane ilustracije: bata-persa (u naslovu teksta), dupedavci, homići, lezbo, peder bal, pederi, pederčić, pederuša (u naslovu teksta), pederčina, pederastija, ružičasti (u naslovu teksta), topla braća

Posmatrajući analizu štampanih medija za 2006. godinu lako je uočiti da najveći broj novina samo uzgredno

Protekla godina

DISKRIMINACIJA NAD LEZBEJKAMA I GEJEVIMA U SRBIJI

Diskriminaciju nad istopolno orijentisanim osobama u Srbiji je teško pratiti i beležiti jer je, zbog ogromne homofobije, a samim tim i straha i nepoverenja koje osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne imaju, često nevidljiva. S druge strane, seksualna orijentacija je jedna od retkih osnova razlikovanja koja i dalje u našem društvu nije prihvaćena kao osnovno ljudsko pravo. Mnogi političari se u javnim nastupima koriste govorom mržnje i diskriminacije prema gejevima i lezbejkama, a postojeći zakoni ne pružaju adekvatnu zaštitu od homofobičnog nasilja i diskriminacije.

Neophodno je da, u najskorijem vremenskom periodu, bude usvojen opšti Antidiskriminacioni zakon koji će kao poseban slučaj diskriminacije navoditi i diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, kao i da relevantne institucije otvore prostor i počnu da ohrabruju lezbejke i gejeve da prijavljuju slučajeve diskriminacije i nasilja.

ZAKONODAVSTVO

Kada je reč o zakonskoj regulativi i diskriminaciji istopolno orijentisanih osoba, 2006. godinu je obeležilo usvajanje novog Ustava Republike Srbije koji diskriminiše gejeve i lezbejke po nekoliko osnova. Pre svega reč je članu Ustava koji definiše bračnu, ali i vanbračnu zajednicu isključivo kao zajednicu muškarca i žene. Zabranu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije takođe se ne spominje u tekstu novog Ustava, iako su tokom referendumске kampanje, predstavnici vlasti isticali da Ustav štiti ljudska prava po najvišim međunarodnim standardima, a da jedino "prava pedofila nisu zaštićena".

Lezbejske i gej organizacije, uz podršku drugih nevladinih organizacija, pozvale su na bojkot referenduma i ovim povodom održale konferenciju za štampu. Ovu akciju propratili su mediji, a u

spominje GL populaciju i GL teme. U nedeljnicima i dalje može da se pročita samo jedan tekst mesečno o GL populaciji i GL temama.

Tekstovi o GL populaciji i GL temi procentualno su najzastupljeniji u rubrikama "zabava", "društvo" i "spoljna", a najčešće se pisalo o događajima koji se desili "negde u svetu", a ne u Srbiji. Većina objavljenih tekstova, posvećenih LG populaciji i LG temi spada u kategoriju veoma malih i malih tekstova. Naslov teksta je najčešće informativan, a čak 9% naslova otvoreno negativno imenuje LG populaciju. Nepotpisanih tekstova o GL populaciji i GL teme ima čak 53,15%.

Među izvorima informacija LG aktivistkinje/aktivisti i LG organizacije su zastupljeni u samo 9,9%, a od svih praćenih novina samo su tri dnevna lista kao izvor informacija imala domaće LG aktivistkinje/aktiviste i LG organizacije, dok samo 10,81% tekstova za aktere imaju LG organizacije.

Tokom istraživačkog perioda objavljivane su i skandalozne, provokativne i seksualizovane ilustracije, a najčešća je bila upotreba termina homoseksualizam, tj. homoseksualci, gej, lezbejka, dok su se koristili i sledeći termini koji otvoreno negativno imenuju LG populaciju:

jednom dnevnom listu, Tomislav Nikolić, zamenik predsednika SRS, izjavio je između ostalog: "Oni treba da se leče. Ako nas Evropa ne bude htela zato što prava homoseksualaca nismo rešili na bolji način, onda nam takva Evropa i ne treba". Podsećamo da je Nikolić član skupštinskog Odbora za evropske integracije.

Napominjemo i da se članom Ustava koji definiše bračnu i vanbračnu zajednicu, snižava postojeći stepen poštovanja ljudskih prava, jer postojeća Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama predviđa bračne supružnike, tj. ne navodi eksplicitno muškarca i ženu, čime ostavlja prostor za prevazilaženje tradicionalnog shvatanja braka i vanbračne zajednice.

Tokom 2006. godine još uvek nije usvojen Zakon o ravnopravnosti polova, kao ni Antidiskriminacioni zakon.

Oktobra meseca, Vlada Republike Srbije usvojila je i Kodeks policijske etike¹ čiji se sadržaj oslanja na Evropski kodeks policijske etike, usvojen od Komiteta ministara Saveta Evrope². U članu 36 domaćeg kodeksa, koji propisuje načelo nepristrasnosti, među osnovama razlikovanja se ne navodi seksualna orijentacija:

Član 36

U svom radu policijski službenici rukovode se načelom nepristrasnosti u izvršavanju zakona bez obzira na nacionalno ili etničko poreklo, rasu, jezik i društveni položaj onoga na koga zakon treba primeniti, na njegova politička, verska i filozofska uverenja, ili na njegove godine, bračno stanje, pol, ili kakvu fizičku ili psihičku manu.

1 "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 92/2006

2 Preporuka (2001) 10, koju je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope 19. septembra 2001. godine

bata-persa (u naslovu teksta), dupedavci, homići, lezbo, peder bal, pederi, pederčić, pederuša (u naslovu teksta), pederčina, pederastija, ružičasti (u naslovu teksta), topla braća. U kontekstu LG teme koriste se i termini: homoseksualni brak, gej brak, gej populacija, seksualno opredeljenje, seksualne manjine....

Istraživački izveštaj možete pročitati na:
www.labris.org.yu

Ipak, u tekstu stoji i da "Nikome u Ministarstvu nije dozvoljeno da naredi, izvrši, izaziva ili toleriše mučenje ili kakvo drugo surovo i nehumano postupanje kojim se ponižava ličnost čoveka, kao ni drugu radnju kojom se ugrožava pravo na život, slobodu, ličnu bezbednost, poštovanje privatnog i porodičnog života, okupljanje i udruživanje ili koje drugo pravo ili sloboda zajemčeni odredbama Evropske konvencije"³. Kodeksom je propisano i da policijski službenici svoje dužnosti ispunjavaju obezbeđujući ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, a u skladu sa odredbama Ustava Republike Srbije i domaćih zakona, kao i sa međunarodnim aktima u oblasti prava čoveka koje se Republika Srbija obavezala da primenjuje. Takođe, članom 40 Kodeksa policijske etike, policija se obavezuje da obezbedi "objektivne i poštene policijske istrage, obzirne i primerene posebnim potrebama određenih lica, kao što su deca i drugi maloletnici, žene i pripadnici manjinskih grupa, uključujući nacionalne manjine i osetljiva lica."

Novembra meseca 2006. godine, objavljen je i godišnji izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u procesu evropskih integracija (Serbia 2006 Progress Report). "Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije je široko rasprostranjena", stoji između ostalog u ovogodišnjem izveštaju Evropske komisije.

Republika Srbija je 01. decembra 2006. godine na zasedanju Saveta za ljudska prava UN postala jedna od 54 zemalja potpisnica⁴ Izjave o kršenju ljudskih prava na

3 Kodeks policijske etike, član 34, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 92/2006

4 Pored Srbije, ostale zemlje potpisnice su: Albanija, Andora, Argentina, Australija, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Brazil, Bugarska, Kanada, Čile, Hrvatska, Kipar, Republika Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Nemačka, Grčka, Gvatemala, Mađarska, Island, Irska, Italija, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Malta, Meksiko, Crna Gora, Holandija, Novi Zeland, Panama, Peru, Poljska, Portugal, Makedonija, Republika Koreja, Republika Moldavija, Rumunija, Španija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švajcarska, Istočni Timor, Ukrajina, Velika Britanija, SAD, Urugva i Norveška.

osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, koju je tom prilikom pročitao ambasador Kraljevine Norveške pri UN - Wegger Strommen. Kako je na jednom od prethodnih zasedanja, Savet za ljudska prava UN primio obimne dokaze o kršenju ljudskih prava zasnovanom na seksualnoj orijentaciji i rodnim identitetu (lišavanje prava na život, slobodu od nasilja i torture...), Strommen je u ime država potpisnica izrazio zabrinutost trenutnom situacijom i podsetio na princip univerzalnosti ljudskih prava i nediskriminacije. Takođe, on je pozvao Savet za ljudska prava UN da obrati posebnu pažnju na slučajeve kršenja ljudskih prava na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, a od Predsednika Saveta je zatražio da obezbedi mogućnost da se na jednom od sledećih sastanaka Saveta, diskutuje o ovom važnom pitanju u okviru ljudskih prava.

ZDRAVSTVO

Srpsko lekarsko društvo

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava je još maja 2005. godine zatražila od Srpskog lekarskog društva da dostavi zvaničan dopis u kojem potvrđuje saglasnost sa zvaničnim stavom Svetske zdravstvene organizacije – da homoseksualnost nije bolest.

Pošto “pravi” odgovor još uvek nismo dobile, maja ove godine (povodom 17. maja - Svetskog dana protiv homofobije), ponovile smo zahtev ovoj instituciji.

Krajem jula meseca stigao nam je odgovor u kojem nas SLD upućuje da se obratimo psihijatrijskoj sekciji ove institucije, koja je navodno nadležna za ovo pitanje. Između ostalog, u tom dopisu SLD-a stoji: “Srpsko lekarsko društvo je u obavezi da se pridržava stavova Svetske zdravstvene organizacije...”.

Nakon toga, Labris se ponovo obratio SLD-u, ali ovaj put Psihijatrijskoj sekciji.

Nakon što tri meseca od kako je Labris uputio dopis Psihijatrijskoj sekciji Srpskog lekarskog društva nije stigao nikakav odgovor – Labris se ponovo obratio (sada bivšoj) predsednici Psihijatrijske sekcije, Miroslavi Jašović - Gašić. Od Jašović - Gašić smo 02. decembra 2006. godine dobile sledeći odgovor:

Poštovana Gospođice Vučković,

U nekoliko navrata su moje kolege i ja dobijali pisma slične sadržine. Psihijatrijska sekcija je stručna organizacija koja okuplja psihijatre iz cele Srbije i sigurno da prati sva svetska zbivanja važna za ovu granu medicine, kao i WPA (World Psychiatric Association-Status by law) i da se ponaša u skladu sa tim. Zapravo mi nije jasno sta Vi želite da Vam potvrdi Psihijatrijska sekcija koja se prevashodno bavi psihičkim poremećajima, dijagnostikom i lečenjem istih, a samo u forenzičkoj psihijatriji i nekim drugim aspektima. Ne znam stoga po kome osnovu je Koleginica Jauković poslala nama Vaše dopise.

Uzgređ želim da Vas obavestim da je novi predsednik naše sekcije Doc Dr Aleksandar Damjanović.

Vaše direktno pitanje, zaslužuje mnogo više objašnjenja, nego što se može reći laičkim putem preko ove vrste komunikacije i to afirmativnim ili negativnim odgovorom.

Uz srdačne pozdrave,

Prof Dr Miroslava Jašović-Gašić

Upitnik za dobrovoljne davaoce krvi

Aprila meseca, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, došla je do saznanja da upitnik za davaoce krvi, Nacionalne službe za transfuziju krvi Srbije sadrži između ostalog i diskriminatorno pitanje *Da li ste ikada imali seksualne odnose sa osobom istog pola?* Ovakvo pitanje u upitniku predstavlja direktnu diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, jer istopolno orijentisane osobe po automatizmu svrstava u rizičnu grupu samo na osnovu seksualne orijentacije, a ne na osnovu rizičnog ponašanja koje bi trebalo da bude osnov za odbijanje osobe koja želi da bude dobrovoljni davalac.

Labrisu – organizaciji za lezbejska ljudska prava se javilo nekoliko lezbejki, koje su želele da budu dobrovoljni davaoci krvi, ali su odbijene nakon što su odgovorile potvrdno na sporno, diskriminatorno pitanje.

Labris je u međuvremenu došao do saznanja da se i na sajtu Zavoda za transfuziju krvi Novi Sad, između ostalog nalazi podatak da osobe koje su imale seksualni odnos sa osobom istog pola “nisu podobne” za davanje krvi.

O celoj situaciji, Labris je obavestio Mr John White, iz Evropske Agencije za rekonstrukciju, koja ujedno podržava projekat “Tvojih pet minuta...nečiji ceo život”, tj. kampanju za dobrovoljno doniranje krvi. Iz EAR-a, je stigao odgovor da “žale zbog diskriminatorne procedure, ali i da EAR kao donator projekta, nije odgovoran za sadržaj spornog upitnika”.

Takođe, Labris je uputio dopis novosadskom Zavodu za transfuziju krvi, i zatražio da ukloni podatak sa svog sajta o istopolnim osobama kao nepodobnim za dobrovoljno doniranje krvi. Pri tom smo podsetile na činjenicu da je poslednjih godina najčešći način prenosa HIV infekcije heteroseksualni odnos, kao i zloupotreba droga intravenskim putem.

Takođe, ovim povodom, a u organizaciji Labrisa, desetak aktivistkinja i aktivista raznih nevladinih organizacija je u subotu 20. maja, na Trgu republike, sprovelo akciju “pokušaja davanja krvi”. Sve/i su bile/i odbijene/i, tj. nisu uspele/li da budu dobrovoljni davaoci, samo zbog potvrdnog odgovora na pitanje o seksualnom odnosu sa osobom istog pola. Važno je istaći da nijedan drugi razlog nije postojao, jer su ispunjavale/li sve ostale zdravstvene i druge uslove.

Ovu akciju su ispratili mnogi mediji, a nakon nje Labrisu je stigao poziv od Instituta za transfuziju krvi Srbije, koji je zatražio od Labrisa da uputi zvaničan dopis sa predlogom za izmenu ovog spornog pitanja, kao i diskriminatorne prakse svrstavanja lezbejki i gejeva u rizičnu grupu samo na osnovu seksualne orijentacije.

Od predsednika Republičke stručne komisije za transfuziologiju, koja je i sastavila upitnik za davaoce krvi, dr sci.med. Gradimira Bogdanovića, Labris je dobio uveravanje da će se o ovom slučaju raspravljati na prvom sledećem sastanku.

U međuvremenu, Zavod za transfuziju krvi Novi Sad uklonio je sa svog sajta podatak da istopolno orijentisane osobe nisu podobne za davanje krvi.

Predsednik Republičke stručne komisije za transfuziologiju, koja je i sastavila upitnik za davaoce krvi, dr sci. med. Gradimir Bogdanović – u pismenom dopisu Labrisu, garantovao je da će se na sledećem sastanku pitanje preformulisati, ali da je poteškoća okupiti sve članice/članove komisije. Ipak, Labris je obavestjen da će se sastanak Republičke stručne komisije za transfuziologiju održati 06. jula 2006. godine, a nakon menjanja upitnika, po rečima Bogdanovića, trebalo bi da usledi tehnički deo, tj. povlačenje postojećih upitnika, a zatim štampanje i distribucija novih. U međuvremenu, Labrisu je preko

formulara za prijavljivanje nasilja i diskriminacije, koji je postavljen na sajtu organizacije, stigao mail o novim slučajevima diskriminacije lezbejki koje su odbijene kao dobrovoljni davaoci krvi. Ovaj put, akcija dobrovoljnog davanja krvi bila je sprovedena u beogradskoj srednjoj školi, a učenici (koja se Labrisu i javila), prisutni lekari su kao obrazloženje rekli: *“Naglasili su nam da ni po koju cenu ne dozvolimo homoseksualnim osobama da daju krv”.*

Na Međunarodni dan ponosa gejeva, lezbejki, biseksualnih, transeksualnih osoba – 27. juna, u Večernjim novinama, str. 10, rubrika Društvo - objavljen je sledeći tekst:

ZAŠTO HOMOSEKSUALCI I NARKOMANI NISU DOBRODOŠLI DAVAOCI KRVI BESPLATNO SE TESTIRAJU ?

Pripadnici rizičnih grupa krv daju samo da bi proverili da li su “zakačili” sidu, sifilis, hepatitis B i C

BEOGRAD – Narkomani, homoseksualci i lezbejke obično nisu dobrovoljni davaoci krvi, a u Institutu za transfuziju krvi Srbije dolaze uglavnom da bi proverili da li su “zakačili” neki od virusa – potvrđeno nam je juče u ovoj zdravstvenoj ustanovi.

Krv svih dobrovoljnih davalaca ispituje se na virus side, sifilisa, hepatitisa B i C – ističu u Institutu za transfuziju krvi. – Promiskuitetne i istopolne osobe kada posumnjaju u svog partnera ili ga pak promene, dobrovoljno daju krv jer znaju da će im ona biti testirana na pomenute analize koje su u privatnim laboratorijama prilično skupe.

Organizacija za lezbijska ljudska prava “Labris” protiv se ovoj “diskriminaciji” lezbejki i apeluje na Srpsko lekarsko društvo da javno potvrdi da istopolna orijentacija nije nikakva bolest, ukazujući da je pre 16 godina Svetska zdravstvena organizacija, zvanično, homoseksualnost otklonila sa liste mentalnih poremećaja.

Profesor dr Vojkan Stanić, predsednik Srpskog lekarskog društva kaže da je upoznat sa zahtevom Organizacije “Labris” i dodaje da je SLD isuviše zauzeto formiranjem Komore, tako da će ovaj “problem” biti prolongiran neko vreme.

S. R. M.

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava reagovala je, i nakon kontaktiranja PR Instituta za transfuziju krvi Srbije – rečeno nam je da stavovi izneti u pomenutom tekstu nikako nisu i zvaničan stav Instituta, te da je novinarka/novinar iznela/o neistinu. Ipak, prema Labrisovim saznanjima, demanti nije objavljen. Ističemo i da ovaj tekst podstiče predrasude povezujući promiskuitet sa istopolnom orijentacijom.

Važno je napomenuti da u slučaju diskriminacije lezbejki i gejeva prilikom dobrovoljnog davanja krvi, nije samo reč o tome da se osobe smatraju “nepodobne” zbog svoje seksualne orijentacije, već postoji i evidentiranje osoba. Naime, nedelju dana nakon odbijanja aktivistkinja/aktivista na Trgu Republike – desilo se da je jedan od aktivista pokušao da da krv jer je osoba iz njegove porodice išla na hirurški zahvat. U Zavodu za transfuziju krvi – nisu mu dozvolili da donira krv, jer su ga, pošto su mu uzeli podatke – pronašli u svojoj kompjuterskoj evidenciji, tj. bio je evidentiran kao osoba koja ne može da donira krv jer je imala seksualni odnos sa osobom istog pola (podaci o njemu su uneti nakon akcije na Trgu Republike). Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava zahtevaće, takođe, od Instituta da nakon promene upitnika, izbriše i postojeću evidenciju o osobama, a na osnovu seksualne orijentacije.

Ipak, novembra meseca 2006. godine, uspešno je okončana akcija promene diskriminatorskog upitnika za dobrovoljne davaoce krvi.

Novi, izmenjeni upitnik za dobrovoljne davaoce krvi počeo je da se distribuira u zdravstvene ustanove širom Srbije 03. januara 2007. godine. Institut za transfuziju krvi Srbije, a na inicijativu Labrisa – organizacije za lezbejska ljudska prava, napravio je novi upitnik koji, za razliku od stare verzije, akcentat ne stavlja na rizične grupe, već na rizično ponašanje. Novi upitnik je po standardima poštovanja ljudskih prava, napredniji čak od mnogih upitnika iz zemalja Evropske unije jer ni u jednom svom delu ne spominje seksualnu orijentaciju kao osnov za dobrovoljno doniranje krvi.

Ovim povodom, Labris je u saradnji sa Institutom za transfuziju krvi Srbije, na Trgu republike organizovao akciju dobrovoljnog davanja krvi i time simbolično "testirao" nove upitnike.

Institut za transfuziju krvi Srbije primer je institucije koja je pokazala veliku spremnost i želju da zaustavi diskriminatorsnu praksu prema istopolno orijentisanim osobama.

MEDIJI

Piramida

Kada je reč o primerima diskriminacije nad istopolno orijentisanim osobama u medijima, svakako je 2006. godinu, obeležio izveštaj stručne službe Republičke radiodifuzne agencije, iz januara meseca, a povodom predstavljanja koju su uputili/le Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava i Gayten LGBT Centar za promociju prava seksualnih manjina. Naime, 16.11.2005. godine pomenute organizacije su uputile predstavku RRA zbog govora mržnje u emisiji Piramida, emitovanoj na RTV Pink 16.10.2005. godine. Voditeljka Branka Nevistić i gosti u emisiji – Toma Fila i Milorad Vučelić, koristili/le su se diskriminativnom terminologijom, odnosno govorom mržnje prilikom rasprave o gej brakovima, kršeći Zakon o radiodifuziji, član 21. Zatražili/le smo od RTV Pink, tj. od glavnog i odgovornog urednika i direktora – Željka Mitrovića da TV Pink uputi javno izvinjenje gej i lezbejskoj populaciji, ali pošto ni nakon ostavljenog roka za izvinjenje nismo dobile/li odgovor uputile/li smo predstavku.

Stručna služba Republičke radiodifuzne agencije zatražila je od TV Pink da se u određenom roku izjasni o predstavi, ali ova televizija nije odgovorila na taj zahtev, kršeći ujedno član 14 Zakona o radiodifuziji. Stručna služba RRA je konstatovala da je emitovanjem dve izjave – Tome File i Branke Nevistić, emiter prekršio član 21 zakona, a da je voditeljka osim toga narušila i osnovna načela novinarske profesije.⁵ Član 21 Zakona o radiodifuziji (Objavljen u "Sl. glasnik RS", br. 42, 2002.) koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije glasi:

⁵ "Nakon razmatranja predstavljanja stručna služba RRA je zaključila da se izjavom Tome File „...stavio ih u bure napunjeno nečim...i rekao da je to za njih..." (opis navodnog postupanja Miloša Obrenovića prema istopolno orijentisanim osobama) i voditeljke Branke Nevistić „Gospodine Fila, kada ste pomislili – e ovi pederi su stvarno preterali?" podstiče diskriminaciju prema istopolno orijentisanim osobama, opisana u članu 21 stav 1 Zakona o radiodifuziji, što je, u skladu sa 2. stavom istog člana, osnov za izricanje mera od strane RRA, sankcionisana i članom 38. Zakona o javnom informisanju. Naime Toma Fila je opis navodnog izuzetno brutalnog postupanja kneza Miloša prema homoseksualcima jasno stavio u pozitivan kontekst, voditeljka Branka Nevistić ne samo da se nije ogradila od ove izjave već je u svom pitanju upotrebila nedvosmisleno pogrdan izraz za homoseksualce čime je, osim pomenutih zakonskih odredbi prekršila i elementarna načela profesije.", stoji između ostalog u izveštaju Republičke radiodifuzne agencije.

SUZBIJANJE GOVORA MRŽNJE

"Agencija se stara da programi emitera ne sadrže informacije kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog različite političke opredeljenosti ili zbog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog seksualne opredeljenosti. Postupanje emitera suprotno zabrani iz stava 1. ovog člana je osnov za izricanje predviđenih mera od strane Agencije, nezavisno od drugih pravnih sredstava koja stoje na raspolaganju oštećenom."

Izricanje kazne nije bilo moguće, jer još uvek nije izvršeno dodeljivanje frekvencija emiterima, ali verujemo da je ovaj slučaj veoma važan za LGBT populaciju. Prvi put je, naime, zvanična institucija potvrdila da je bilo reči o govoru mržnje na osnovu seksualne orijentacije.

3k chat

Početkom meseca februara, Treći kanal Radio televizije Srbije, pretao je da u okviru svog 3K chata, emituje poruke koje sadrže LGBT terminologiju. Naime, nakon protesta nekoliko osoba zbog objavljivanja poruka homofobične sadržine a tokom emitovanja ovog chata, 2. februara je odlučeno i obelodanjeno pravilo:

"Od večeras neće ći poruke u kojima se traže: vrele, napaljane, perverzne, gay, lez, bi, parovi, trojke, udate, oženjeni i slične."

Neprihvatljivim smatramo ovakvu diskriminaciju osoba koje su drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, a nejasno ostaje čime su se rukovodili oni koji su ovo pravilo uveli.

Medijska kampanja "Ponosna na svoje roditelje"

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava je u septembru otpočela pripremu za medijsku kampanju podrške roditeljima, prijateljima i prijateljicama lezbejki i gej muškaraca - "Ponosna na svoje roditelje". Kampanje se sastojala, između ostalog, od radio džingla i televizijskog spota. Tokom pronalazjenja radio i televizijskih stanica koje bi ovom prilikom pružile uslugu oglašavanja, Labris je nailazio na mnoga odbijanja. Važno je napomenuti da u svim ovim slučajevima, Labris nije zahtevao bilo kakav oblik medijskog sponzorstva, dakle Labris je želeo da potencijalnim emiterima TV spota/radio džingla, radio i televizijskim stanicama, plati punu cenu emitovanja spota, odnosno radio džingla. Najveći otpor pružali su glavni i odgovorni urednici i direktori ovih medijskih kuća, koji su upućivali osobe iz marketinga da odbiju saradnju, najčešće bez adekvatnog obrazloženja. Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije odbio je da pruži podršku Labrisovoj kampanji, a kampanju je podržao Zavod za ravnopravnost polova, APV, Novi Sad.

Nakon što je, polovinom oktobra, osim radio džingla i TV spota koji su se emitovali na radio i TV stanicama u Srbiji, izašao i oglas u nekoliko dnevnih listova, na kancelarijski telefon Labrisa počele su se javljati osobe koje su iznosile uvrede na osnovu seksualne orijentacije. Takozvani *hate calls*, trajali su tokom cele kampanje. Takođe, na E-mail zaposlenih, stizali su mailovi uvredljive sadržine.

Formulari za prijavljivanje slučajeva diskriminacije i nasilja

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, je aprila meseca 2006. godine, postavila na svoj Web Site,

formular za prijavljivanje slučajeva nasilja i diskriminacije. Takođe, 01. aprila 2006. godine, počelo je sa radom psihološko savetovalište za lezbejke.

Prvih mesec dana od postavljanja formulara koji se može popuniti i bez ostavljanja ličnih podataka (kao što su ime, prezime itd.) ispostavilo se da je ideja sasvim dobra i da postoji opravdana potreba da usled neprijavlivanja slučajeva nasilja relevantnim državnim organima – postoji način da ovakvi incidenti ipak ostanu negde zabeleženi.

U tom smislu, Labrisu su počeli da stižu mail-ovi o različitim slučajevima nasilja i diskriminacije koji su se dogodili ranijih godina.

Zaključak je da lezbejke i gejevi u našoj zemlji ne prijavljuju homofobično nasilje zbog straha od "prijavlivanja" seksualne orijentacije, odnosno zbog straha od nastavka torture i nedovoljnog razumevanja problema od strane zaposlenih u policiji, pre svega.

Sučajevi za koje smo saznale, najčešće predstavljaju verbalno i fizičko nasilje od strane nepoznatih počinioca, najčešće u javnom, otvorenom prostoru. Reč je dakle, o pretpostavljenoj seksualnoj orijentaciji koja je drugačija od heteroseksualne, a pretpostavku počinioci izvode na osnovu "različitog" rodnog izražavanja – odnosno na osnovu "različitog" izgleda, oblačenja, ponašanja osobe.

Takođe, nekoliko slučajeva diskriminacije i psihičkog nasilja odnosilo se na gubitak radnog mesta nakon sumnje u istopolnu orijentaciju, odnosno takođe nakon "pretpostavljanja" od strane poslodavca, najčešće.

Podsećamo da je diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije zabranjena Zakonom o radu, Članom 18, "Službeni glasnik RS", br. 24, 2005.godine:

5. Zabrana diskriminacije

Član 18.

Zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, boju kože, starost, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnu pripadnost, veroispovest, bračni status, porodične obaveze, seksualno opredeljenje, političko ili drugo uverenje, socijalno poreklo, imovinsko stanje, članstvo u političkim organizacijama, sindikatima ili neko drugo lično svojstvo.

Nekoliko osoba se javilo Labrisu da prijavi nasilje u porodici. Reč je o "verbalnom i psihičkom zlostavljanju, najmanje nekoliko puta sedmično".

U jednom slučaju reč je čak bilo o egzistencijalnom nasilju, dakle pretilo se izbacivanjem iz kuće i uskraćivanjem materijalnih sredstava.

Takođe, jedan gej je naveo da se za pomoć obratio psihijatru Jovanu Mariću. Po njegovim rečima, dr Marić je samo "pogoršao situaciju izjavom da ne bi trebalo da budem homoseksualan, već da pokušam, ako ne mogu da budem heteroseksualan, da onda bar budem biseksualan".

Početak septembra meseca, Labris je došao do saznanja da se jednom gej muškarcu preti od strane pripadnika policije. Reč je bilo o uznemiravanju i zastrašivanju. Naime, jedan pripadnik policije prilikom legitimisanja došao je do ličnih podataka gej muškarca. Nakon toga, usledila su stalna uznemiravanja i pretnje telefonom. Policajac je zahtevao da mu se dostavljaju informacije o gej populaciji, kao i o gejevima koji koriste bilo kakve psihoaktivne supstance, odnosno o onima koji drogu preprodaju.

Oktoobra meseca, desio se i frapantan čin diskriminacije jednog gej muškarca u Nišu. Naime, taj gej muškarac je napadnut i teško povređen od strane jednog heteroseksualnog muškarca ali nije želeo da prijavi slučaj policiji. Ipak, kada je otišao u nišku bolnicu, na pregled, nijedan doktor nije želeo da mu pruži adekvatnu lekarsku pomoć. Nakon što su ga slali od jednog do drugog lekara, lekar koji je na kraju "pristao" da ga primi – nije želeo zapravo da ga pregleda. Obratio mu se rečenicom: "Ti mi pričaj šta se dešavalo tokom napada na tebe, a ja ću da ti govorim šta treba da radiš.." Ovakvim postupanjem, lekari su diskriminirali, ali i ugrozili zdravlje mladića.

Ovaj primer otvorene diskriminacije, a od strane lekara, možda najbolje ilustruje položaj istopolno orijentisanih osoba u Srbiji, kao i stepen otvorene homofobije i diskriminacije prema lezbejkama i gejevima. Da bi se promenila društvena svest potrebno je da najpre država pokaže da želi da jednako štiti sva ljudska prava – pre svega zakonima.

Dragana Vučković

Svet

ISTORIJSKO PREPOZNAVANJE LGBT ORGANIZACIJA U UJEDINJENIM NACIJAMA: Tri organizacije dobile konsultativan položaj

Ekonomski i socijalni savet pri Ujedinjenim nacijama je 11. decembra, 2006. godine odobrio konsultativan položaj za tri LGBT organizacije: ILGA Europe, the European Region of the International Lesbian and Gay Association, organizaciji the Danish and German National Lesbian and Gay Association, LBL i LSVD. Konsultativan položaj odobren od strane ECOSOC-a omogućava ovim nevladinim organizacijama pristup Ujedinjenim nacijama, da učestvuju u njihovom radu i govore u svoje ime. Nijedna druga LGBT grupa do sada nije imala ovakva prava, osim organizacije COAL, the Coalition of Activist Lesbians, grupe iz Australije.

"Pitanje homofobije je napokon na udaru i neće više ostajati bez izazova," izjavila je Rozana Flejmer Kaldera, generalna sekretarka organizacije ILGA. "Ovo je vrlo poseban trenutak za LGBT pokret: ova istorijska odluka usledila je nakon Norveške izjave pri Savetu za ljudska prava u Ujedinjenim nacijama u ime 54 zemlje, koja je započela diskusiju koja se odnosi na seksualnu orijentaciju i rodni identitet."

ILGA, federacija 550 LGBT grupa širom sveta, već dugo godina je radila na pojavljivanju seksualne orijentacije i rodnog identiteta u agendi Ujedinjenih nacija. Prvi govor u Ujedinjenim nacijama o LGBT pravima održan je 1992. godine. ILGA je 2006. godine održala svetsku konferenciju u Ženevi, evropskom sedištu Ujedinjenih nacija, i tamo, na drugom zasjedanju Saveta za ljudska prava, organizovala četiri panela o LGBT temama.

ILGA je takođe inicirala kampanju kojom bi se uvećao broj LGBT organizacija koje bi uputile molbu

za dobijanje ECOSOC položaja. U jasnom pokazivanju neotvorenosti i nakon pokušaja izbegavanja bilo kakve debate na temu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, zemlje koje su bile prisutne na zasjedanju ECOSOC-a odložile su debatu, koristeći se birokratskim manevrima od jednog do drugog sastanka. "Ovaj poslednji sastanak ECOSOC-a je bio četvrti ove godine, na kom su zemlje morale da diskutuju o molbama od strane LGBT grupa," komentariše Rozana Flejmer Kaldera.

"Neke od država su se bunile jer su strahovale da ćemo mi možda zahtevati posebna prava i koristile ovo kao alibi da bi nas blokirale u UN-u," nastavlja ona. "Ovo nije pitanje posebnih prava. To je osnovno pitanje jednakosti i univerzalnosti svih ljudskih prava. Mi zahtevamo pravo da ne budemo diskriminirani na osnovu toga što smo, lezbejke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe. Na međunarodnom nivou, ovo počinje sa prepoznavanjem od strane UN-a proste činjenice da LGBT osobe postoje, da mogu da se organizuju kao grupe i, kao što vidimo, učestvuju u radu Ujedinjenih nacija i protestuju protiv mnogih primera kršenja ljudskih prava koja nam se događaju širom sveta."

ILGA zahvaljuje mnogim nevladinim organizacijama koje su podržale ovu kampanju – a posebno organizacijama Arc International i ISHR (the International Service for Human Rights).

ECOSOC će u 2007. godini razmatrati još sedam molbi drugih LGBT organizacija.

Za više informacija: <http://www.ilga.org>

PSIHOLOŠKO SAVETOVALIŠTE ZA LEZBEJKE I ŽENE DRUGAČIJE SEKSUALNE ORIJENTACIJE OD HETEROSEKSUALNE

U ponedeljak, **3. aprila 2006.** godine, zvanično se počelo sa radom Labrisovo Savetovanište sa ciljem psihološke podrške lezbejkama i ženama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne. Ideja o osnivanju ove vrste savetovaništa ima svoje korene u dosadašnjem radu Labrisovog savetovaništa putem e-maila i iskustvima koja su proizašla iz njega. U Savetovanište putem e-maila (web savetovanište), osnovano 2003. godine, dosad se javilo preko 150 lezbejki i biseksualnih žena. S obzirom da je veliki procenat bio zainteresovan i za mogućnost ličnog susreta sa psihološkinjom/terapeutkinjom, pojavila se potreba za proširivanjem rada web savetovaništa koje će korisnicama omogućiti kontinuiranu psihološku podršku. Zbog toga, od sada će svim zainteresovanim lezbejkama i biseksualnim ženama biti omogućeno da o svojim problemima razgovaraju sa psihološkinjom u ličnom susretu.

Zašto psihološko savetovanište?

Svako od nas je u nekom momentu potrebno da razgovara o svom životu i problemima sa kojima se susreće. Psihološko savetovanište je bezbedno mesto gde lezbejke i žene drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne mogu da iznesu svoje probleme, nedoumice i pitanja psihološkinji koja razume specifičnosti lezbejske egzistencije, homofobije i problema sa kojima se susrećemo. Javite se ako vam je teško da prihvatite svoj identitet, ako imate problema u porodici, na poslu ili na nekom drugom mestu zato što ste lezbejka/biseksualna žena, ako imate

problema u partnerskim vezama i sl. Javite se i ako samo želite da porazgovarate sa nekim o bilo čemu. Savetovanište postoji zbog vas.

Kako funkcioniše psihološko savetovanište?

Individualni rad

Zainteresovane žene susret mogu zakazati na telefon **064/4610467**. Zakazivanje dolazaka se vrši isključivo utorkom i petkom od 15h do 17h. Razgovore će obavljati psihološkinja **Dušica Popadić**, u prostorijama Incest Trauma Centra.

Susreti se mogu zakazati i putem e-maila. Pošaljite e-mail na adresu asistles@eunet.yu i psihološkinja će vam odgovoriti najkasnije u roku od tri dana.

Komunikacija sa psihološkinjom je u potpunosti poverljiva: e-mail i pitanje koje pošaljete ide direktno psihološkinji i pristigli sadržaj nije dostupan Labrisu ili nekoj drugoj organizaciji/instituciji.

Ako želite možete psihološkinji u e-mailu naznačiti da odobravate da se Vaša priča/pitanje postavi na Labrisov vebsajt. U tom slučaju možete da zaštitite svoju anonimnost promenom imena i nekih identifikujućih detalja. Psihološkinja ne prosleđuje vaš mail već ga kopira i šalje sa svog maila. Pisma se postavljaju samo ako žena koja ga je poslala to zatraži.

Svrha postavljanja priča žena koje se obraćaju za savet je da i druge žene, koje možda imaju sličnu situaciju, vide da nisu same i jedine koje se suočavaju sa datim problemom kao i da se upoznaju sa nekim opcijama u izlaženju na kraj sa istim.

O psihološkinji:

Dušica Popadić je psihološkinja prevashodno specijalizovana za rad na traumatičnom preživljenom nasilju. Ima trinaest godina iskustva u radu u nevladinom sektoru sa decom i odraslima koji su preživeli nasilje u porodici, seksualno nasilje u detinjstvu i odraslom dobu, kao i osobama traumatizovanim ratom. Pruža kriznu intervenciju ("prvu psihološku pomoć"), kao i psihološku asistenciju u kratkom i dugom roku. Realizovala brojne edukativne programe za osoblje vladinog i nevladinog sektora, kao i programe prevencije nasilja.

U oblasti različitosti izvodila programe prema svim obeležjima: pol, starost, klasa, izgled, nacionalna/etnička pripadnost, religiozna pozadina, rasa, seksualno opredeljenje, fizička/intelektualna sposobnost, i u svakodnevnom direktnom radu sreće klijentkinje različite po prethodno navedenim obeležjima. Saradivala sa Labrisom u svojstvu edukatorke u okviru više tema, npr. Lezbejska vidljivost (društveni mehanizmi nasuprot ličnoj odgovornosti), Homofobija i diskriminacija (lezbejski životni stil u uslovima negativnih predrasuda i stereotipa), Nasilje u lezbejskim odnosima, Grupe samopomoći i sl.

Na različitim stručnim skupovima u svetu izvodila je radionice koje se tiču seksualnih različitosti (npr. Lezbejke i gej adolescenti koji su preživeli seksualno zlostavljanje u detinjstvu).

OUTGAMES MONTREALOUT 2006

PREZENTACIJA VISOKE KOMESARKE ZA LJUDSKA PRAVA UJEDINJENIH NACIJA, GOSPOĐE LUIZ ARBUR (LOUISE ARBOUR)

Međunarodna konferencija o LGBT* ljudskim pravima
Montréal, 26. jul 2006.

(*Lezbejke, Gejevi, Biseksualne i Transrodne osobe)

Gradonačelniku Montréal, Ministru pravde, Potpredsjednicama/potpredsjednicima Konferencije, Potpredsjednicama/potpredsjednicima *International Lesbian and Gay Association* (ILGA – Međunarodna asocijacija lezbejki i gejeva)

Drage/i prijateljice i prijatelji, kolegice i kolege, učesnici i učesnici,

U doba kada se odvija ova normativna, politička i socijalna evolucija, imperativ je da ostanemo usredsređene/i i da reagujemo na neprilike LGBT osoba koje se svakodnevno nalaze pod negativnim uticajem okruženja.

Dopustite mi da se dotaknem pitanja kriminalizacije. Od preko 80 zemalja koje zabranjuju konsenzualne seksualne odnose između odraslih osoba istog pola, sedam zemalja homoseksualne aktivnosti kažnjavaju smrću. Druge zabranjuju operacije promene pola za transeksualne osobe ili interseksualne osobe primoravaju na takve operacije protiv njihove volje.

Nema sumnje da ovi zakoni krše međunarodne standarde ljudskih prava kada su u pitanju smrtna ili telesna kazna, jer su ove kazne u velikoj meri nesrazmerne prekršajima i njima se krši pravo na život i zabranu mučenja. Ipak, bez obzira na vrstu kazne, može se reći da ovakvi zakoni krše pravo na privatnost, kao što je Komitet za ljudska prava zaključio u slučaju Toonen. Evropski sud za ljudska prava je takođe zaključio da zakoni kojima se kriminalizuju homoseksualne aktivnosti krše ovo pravo.

“... poštovanje kulturoloških različitosti nije dovoljno da bi opravdalo postojanje zakona koji krše osnovno pravo na život, sigurnost i privatnost, kriminalizovanjem neškodljivih konsenzualnih privatnih veza između odraslih osoba.”

Pravo na privatnost se često definiše kao pravo da nas ostave na miru. Ako pogledamo sa pozitivnije strane, ono oslikava dihotomiju između javne i privatne sfere, ali i interes javnosti da zadrži prostor u koji država ne sme da zadire. Time se štite porodica i dom, i, što je najvažnije, one specijalne i jedinstvene karakteristike koje definišu naše postojanje, uključujući naš seksualni identitet. Kao takvo, ovo pravo je usko povezano sa zaštitom života, ljudskog dostojanstva, psihičkog i fizičkog integriteta.

Postoji jasna razlika između kriminalnih aktivnosti koje se odvijaju u tajnosti i aktivnosti koje ne bi trebalo kažnjavati kada se odvijaju u privatnosti. Razlika se ogleda u izazvanoj šteti ili šteti koja će najverovatnije rezultirati iz te aktivnosti.

Mnogi sudovi širom sveta smatraju da konsenzualne istopolne seksualne aktivnosti između dve odrasle osobe ne povređuju prava drugih i ne izazivaju štetu kojom bi se

mogla opravdati intervencija države. Na primer, Ustavni sud Južnoafričke Republike je doneo odluku da:

„Izvan zakonske kontrole, ponašanje koje odstupa od društvenih normi kažnjava se samo ako je nasilno, nepošteno, podmuklo ili na neki drugi način ugrožava javni red ili izaziva štetu.“ Međutim, u slučaju muške homoseksualnosti, ono što se percipira kao devijantno se kažnjava samo zato što je različito. Potiskuje se zbog percipirane simbolike, a ne zato što je dokazano da izaziva štetu.

“... čak i kada države afirmišu svoju dužnost da promovišu moral, religijske i kulturne vrednosti, moraju da se uzdrže od korišćenja pravosudnog sistema u te svrhe.”

Postoji paradoks u našim stavovima prema privatnosti: neke osobe ne vide problem u tome da država, u odsustvu dokazane štete, narušava privatnost homoseksualnih osoba, ali ne uočavaju kontradikciju kada ta ista država okleva u narušavanju privatnosti kada je u pitanju porodično nasilje nad ženama i decom, nesreća koja muči mnoge u svim zemljama sveta.

Pristup pravu na privatnost je dodatno otežan činjenicom da su stavovi o privatnosti često oblikovani kulturom ili religijom, dakle duboko uvreženim verovanjima. Zbog toga je važno naglasiti da je sloboda na veroispovest pravo koje takođe štiti slobodu da ne delimo religiozna uverenja ili da ne budemo u obavezi da živimo po njima.

I u autoritarnim i u demokratskim državama, zakoni se prilagođavaju normama. Neškodljivo ponašanje koje se ne podudara sa normama zato može iziskivati zakonske ili druge forme primarne zaštite. Pod neprecizno definisanim plaštom „kulture“ države često nisu u stanju da prepoznaju raznolikosti u okviru njihove zajednice, ali mogu i sa namerom odabrati da ih potiskuju. Takav pristup, koji ide ruku pod ruku sa rigidnom predstavom o kulturi, ignoriše neospornu transformaciju društvenih običaja kao i obavezu da se promovišu tolerancija i poštovanje različitosti, kao bazični aspekti prava na privatnost, po zakonima o ljudskim pravima.

Po mom mišljenju, poštovanje kulturoloških različitosti nije dovoljno da bi opravdalo postojanje zakona koji krše osnovno pravo na život, sigurnost i privatnost, kriminalizovanjem neškodljivih konsenzualnih privatnih veza između odraslih osoba. Čak i kada se takvi zakoni ne sprovode, ili još gore, kada se sprovode proizvoljno, samo njihovo postojanje stvara atmosferu straha, ćutanja i poricanja identiteta LGBT osoba. Predlažem da, čak i kada države afirmišu svoju dužnost da promovišu moral, religijske i kulturne vrednosti, moraju da se uzdrže od korišćenja pravosudnog sistema u te svrhe.

Ni postojanje nacionalnih zakona, ni nadmoć običaja ne mogu opravdati uznemiravanje, napade, mučenje

ni ubistva kojima su gejevi, lezbejke, biseksualne i transrodne osobe izložene zbog toga ko su i kako ih društvo percipira. Zbog stigmatizacije koja prati seksualnu orijentaciju i rodni identitet, nasilje nad LGBT osobama se često ne prijavljuje, ne dokumentuje i prolazi nekažnjeno. Retko izaziva javne debate i pogrde. Ova sramota i tišina predstavljaju najveće odbacivanje osnovnih principa univerzalnosti ljudskih prava.

Nekažnjeno nasilje nad LGBT osobama ukazuje na to da se, u mnogim društvima, smatra da ove osobe ne zaslužuju zakonsku zaštitu. Njihovi životi se smatraju manje vrednim, kao i životi drugih koje društvo nepravedno odbacuje zbog njihovih mana ili nedostataka, stvarnih ili izmišljenih. U svetlu te realnosti, odgovornost države ka stvaranju efikasne zaštite, je, u najmanju ruku, povećana.

Države imaju zakonsku dužnost da istraže i sudskim putem rešavaju sve slučajeve nasilja i uznemiravanja, uz poštovanje svake osobe koja je pod njenom jurisdikcijom. Isključivanjem LGBT osoba se očito krši međunarodni zakon o ljudskim pravima kao i zajednički standardi humanosti koji nas sve definišu.

Dok zaključujem, dopustite mi da komentarišem ulogu braniteljki i branitelja ljudskih prava. Svesna sam da mnoge LGBT organizacije rade pod ekstremno teškim okolnostima. Uskraćuje im se pravo na organizovanje kada ih vlasti zabranjuju, ili ih na druge načine sprečavaju da rade. Fizički ih napadaju kada organizuju demonstracije kojima zahtevaju svoja prava. Mnoge/i su ubijene/i jer su se usudile/i da javno govore seksualnoj orijentaciji. Uskraćuje im se pristup važnim prostorima, čak i na međunarodnom nivou, gde bi njihove priče trebalo da se čuju.

Ipak, uprkos preprekama, to radite i morate nastaviti da se borite za promene na svim nivoima. Na nacionalnom nivou, putem vašeg zagovaranja, zakoni koji diskriminišu LGBT osobe će se ukidati, i usvajajuće se zakoni koji garantuju bolju zaštitu njihovih prava. Putem vašeg angažovanja i edukacije, stereotipi će se odagnati, a stavovi menjati.

“Države imaju zakonsku dužnost da istraže i sudskim putem rešavaju sve slučajeve nasilja i uznemiravanja, uz poštovanje svake osobe koja je pod njenom jurisdikcijom.”

Rad na međunarodnom nivou je podjednako važan, dok UN ekspertkinje i eksperti koje/i nadgledaju ljudska prava na zahtev država legitimišu zahteve zagovarača i zagovarača i pružaju pomoć vladama. Snažno vas podržavam u tome da više iskoristite međunarodne institucije za ljudska prava, u korist većeg broja onih kojima prava pripadaju.

Takođe, podstičem NVO za ljudska prava da uključe seksualnu orijentaciju i rodni identitet u svoje programe i da sarađuju sa LGBT NVO radi obezbeđivanja bolje zaštite ljudskih prava za sve. Civilno društvo će odigrati veliku ulogu u napretku i opsegu zakona o ljudskim pravima, prema ostvarenju istinski univerzalnog ideala.

Želim vam uspeh u radu, narednih dana i nakon toga, i radujem se ishodu ovog važnog događaja. Takođe, zajedno sa vama, želim bolji i pošteniji svet.

Norveška izjava: SAVET ZA LJUDSKA PRAVA

Treći sastanak

Zajednička izjava

Imam čast da dam ovu izjavu o kršenjima ljudskih prava na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u ime sledeće 54 zemlje, uključujući i osamnaest članica Saveta za ljudska prava UN:

Albanija, Andora, Argentina, Australija, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Brazil, Bugarska, Kanada, Čile, Hrvatska, Kipar, Republika Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Nemačka, Grča, Gvatemala, Mađarska, Island, Irska, Italija, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Malta, Meksiko, Crna Gora, Holandija, Novi Zeland, Panama, Peru, Poljska, Portugal, Makedonija, Republika Koreja, Republika Moldavija, Rumunija, **Srbija**, Španija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švajcarska, Istočni Timor, Ukrajina, Velika Britanija, SAD, Urugvaj, kao i moja zemlja, Norveška.

Na nedavnom sastanku Savet za ljudska prava UN primio je obimne dokaze o kršenju ljudskih prava zasnovanom na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu uključujući lišavanje prava na život, slobodu od nasilja i torture.

Mi preporučujemo obraćanje pažnje na ova pitanja od strane posebnih organa, ugovornih tela i civilnog društva. Pozivamo sve nadležne organe i ugovorna tela da nastave da integrišu kršenje ljudskih prava na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u okviru svojih relevantnih mandata.

Izražavamo duboku zabrinutost trenutnom situacijom kršenja ljudskih prava. Principi univerzalnosti ljudskih prava i nediskriminacije zahtevaju da se posveti pažnja ovim pitanjima. Zato apelujemo na Savet za ljudska prava UN da obrati pažnju na slučajeve kršenja ljudskih prava na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, i da zahteva od Predsednika Saveta da obezbedi mogućnost, na jednom od sledećih sastanaka Saveta, za diskusiju o ovoj važnoj temi u okviru ljudskih prava.

NOVOSAĐANKE

Novosadska Lezbejska Organizacija - NLO osnovana je 2004. godine u Novom Sadu. Lezbejke iz Novog Sada okupile su se oko ideje da se organizuju i kreiraju slobodno mesto, kakvog u Novom Sadu nije bilo u tom momentu. Motiv smo videle, kao što ga i danas vidimo, u zajedničkoj potrebi za sigurnost, solidarnost, razumevanje, podršku, veću vidljivost, političku vrednost i lezbejsko dostojanstvo. "Toliko dugo postojimo, toliko puno znamo, toliko smo jake i važne, toliko još toga imamo da kažemo", rekla je mlada lezbejka iz Bečeja, na jednoj od radionica u NLO. Naš motiv je da ulepšamo svet u kom živimo i za koji smo često kao lezbejke, nevidljive.

Aktivnosti i angažovanja NLO kretala su se, do sada, u različitim pravcima, ali uvek sa ciljem osnaživanja lezbejki iz Vojvodine i Srbije, individualno, pa tako i same lezbejske zajednice. Osnaživanje svakako podrazumeva rad na sebi kroz psihološke i kreativne radionice, reagovanje na homofobiju u društvu, rad na povećanju lezbejske vidljivosti u društvu i promociju lezbejskih ljudskih prava, promociju lezbejske kulture i umetnosti (savremena i primenjena umetnost, teatar i muzika), saradnju sa drugim lezbejskim i ženskim organizacijama na lokalnom i regionalnom nivou, saradnju sa lokalnim institucijama (kulturne, obrazovne i samoupravne), osnivanje lezbejske arhive. Sve ovo jesu ciljevi NLO od kojih su neki lakše, a neki teže ostvarivi. U NLO kao

U VRTU

Moja ruka radoznalog deteta
miluje stvarnost bilja i ptica
DA LI ĆE DOĆI?

Vežbam uho da čuje kreju i grlicu
U nozdrve ulazi matičnjak zreo limun
hajdučica i neven opori lekoviti
NE, SIGURNO NEĆE
Ustima žvačem reč rujan
Grožđe se zlati i breskva
Modra šljiva oko mora
Kupinov trn dere mi košulju belu
ZAŠTO JE NEMA?

Starac cepa drva
dok vetar grli krošnju oraha
Zavijam cigaretu i srčem kafu
TRAVA SAGINJE GLAVU I TREPERI
POD NJENIM DRSKIM KORAKOM
U MOME SRCU ŽALAC -
GDE LI JE BILA DO SADA

Čarna Ćosić

ČARNA ĆOSIĆ 1974 – 2006.

Čarna je rođena u Novom Sadu. Bila je mirovna aktivistkinja, feministkinja, pesnikinja, slikarka, lezbejska aktivistkinja. U ženski aktivizam se uključila tokom pohađanja Ženskih studija i istraživanja "Mileva Marić Ajnštajn" u Novom Sadu.

Oktoobra 2004. godine bila je jedna od žena koje su osnovale Novosadsku Lezbejsku Organizaciju. Svojim zalaganjem i verom u lezbejsku otvorenost osnažila je mnoge žene. Volela je da razgovara sa ženama, da ih sluša, da se druži i verovala je u žene.

Čarnina umetnost je jarkih boja, snažnih reči, iskrena, kritična, a romantična u isto vreme. Svaka izložba koju je Čarna priredila bila je posvećena ženama, bila je za žene. Čarna se ponosila svojim ženskim identitetom i svojim interesantnim metaforama kritikovala je. I uvek bila spremna da se suprotstavi patrijarhatu, nasilju, nepravdi.

Njena umetnost i lezbejska snaga uvek će biti sa nama.

Biljana Stanković

prioritet među nabrojanim ciljevima izabrale smo direktan rad i saradnju sa lezbejkama iz Vojvodine i regiona. Većina aktivnosti u NLO jeste samoinicijativa lezbejki koje nas kontaktiraju, i sve se one odvijaju u atmosferi apsolutne otvorenosti za razmenu različitih iskustava i stavova među, opet, različitim lezbejkama. Neretko naše aktivnosti posećuju osobe koje su podržavaju lezbejke. Neke od tih aktivnosti NLO bile su:

- sakupljanje lezbejskih aktivističkih životnih priča
- projekat psiholoških i pozorišnih radionica „Vidi ja sam lezbejka“, završen performansom „Free fall“
- „Korak ka coming outu“, diskusiono kreativna grupa, koja je organizovana tokom juna i jula 2006. godine i okupila lezbejke iz različitih gradova Vojvodine i Srbije, ali i BIH
- Konferencije za štampu i javno zagovaranje
- Radionice žongliranja "Ritam ženske spretnosti"
- „Big sister vikend“, od septembra 2005. godine ovi susreti održani su četiri puta u NLO i na radionicama, zabavama i sportskim aktivnostima okupili su lezbejke iz regiona.

Politika NLO je feministička politika nenasilja i angažovanja u kreiranju građanskog društva na ovim prostorima. Na prostoru multikulturalne Vojvodine posebno smatramo sve mi NLO lezbejke Slovenkinje, Mađarice, Srkinje, neopredeljene nacionalno, katolkinje, ateistkinje... da naša saradnja i podrška uvek mora

biti aktivna prema svim tzv. manjinskim grupama. Neka od naših angažovanja u građanskom društvu: učešće na tribini protiv diskriminacije u saradnji sa mirovnom grupom Esperanca 2005. godine; učešće na konferenciji za štampu povodom 10. decembra (Dan ljudskih prava) 2005. godine i u šetnji kroz grad sa ženskim i mirovnim grupama iz Srbije; učešće na proslavi petnaest godina LGBT aktivizma u Beogradu 2005. sa performansom Free Fall; učešće NLO bubnjarki u ženskoj šetnji kroz Beograd 8. marta 2005; različita pojavljivanja u medijima: časopis Joy, lokalni radio u Zrenjaninu, studentski radio u Novom Sadu; razgovor za Blic Vojvodina; Učešće NLO na „Gay Pride - u“ u Zagrebu, 2006. Žene iz NLO na radionicama pred Pride napravile su samoinicijativno dva plakata (banera), i desetak majki sa natpisom NLO; učestvovanje na konferenciji za štampu povodom bojkota referenduma o ustavu, oktobar 2006. godine

Od oktobra u Novosadskoj Lezbejskoj Organizaciji se održava trodnevni program, samoinicijativa aktivistkinja koja pruža mogućnosti lezbejkama da se sretnemo, diskutujemo na različite teme, ili same organizujemo tematske večeri vezane za lična interesovanja, talente, sposobnosti. Ovaj program održava se utorkom, sredom i četvrtkom, od 18h do 24h u prostorijama Novosadske Lezbejske Organizacije.

Za NLO

Biljana Stanković i Jelena Anđelovskić

**ponosna
na
svoje roditelje**

KAMPANJA PODRŠKE RODITELJKAMA,
RODITELJIMA, PRIJATELJICAMA I
PRIJATELJIMA LGBT OSOBA

Kampanje

**PONOSNA NA
SVOJE RODITELJE**

“Ponosna na svoje roditelje“ je Labrisova kampanja podrške roditeljima, prijateljicama i prijateljima lezbejki i gej muškaraca, koja je realizovana u periodu od 15. oktobra do 15. novembra, 2006. godine. Cilj kampanje, koja je obuhvatila TV spot, radio džingl, štampane materijale, info telefon i usluge psihološkog savetovališta, želele smo da podržimo roditelje, prijateljice i prijatelje lezbejki i gej muškaraca u procesu prihvatanja seksualne orijentacije svog deteta i/ili osobe do koje im je stalo tako što ćemo im omogućiti prostor da se više informišu o ovoj temi, da sa drugima koje/i imaju slična iskustva podele svoja osećanja, da se osnaže i shvate da nisu sami i da ih podržimo da iz ovog procesa izađu jake/i. U okviru kampanje Labris je pokrenuo psihološko savetovalište za roditelje, prijateljice i prijatelje lezbejki i gej muškaraca u okviru kojeg sa stručnjakinjom mogu da razgovaraju o problemima sa kojima se suočavaju. Za sve roditelje, prijateljice i prijatelje lezbejki i gej muškaraca koje/i nam se jave, Labris obezbeđuje usluge besplatnog psihološkog savetovališta, mogućnost učenja kroz grupni rad i razmenu iskustava i osećanja sa drugima, kao i mogućnost besplatnog korišćenja videoteke i biblioteke.

Broj telefona na koji nam se možete javiti je (011) 3347 - 401.

Lezbejska priča

SLOBODNIJA U SVOJOJ GLAVI

Moj najvažniji coming out je onaj kada sam rekla svojoj mami. Ja sam dugo bila, pre toga, u situaciji da sam želela da joj kažem, ali ona to nije htela da čuje. Malo-pomalo, malo-pomalo, kada mi dođe drugarica ili društvo, ona se ponašala tako da me ‘bocka’ i kao da kaže: “Znam, ali neću da mi kažeš.” To je stalno visilo u vazduhu. Kao da moje mišljenje nije bilo uvažavano nizašta. I kad mi se činilo da sam spremna da joj kažem, ona bi nekako skretala temu.

Imala sam potrebu za coming out-om zato što mi je majka, a i zato što ona, u stvari, zna da sam ja lezbejka. Bila sam veoma zaljubljena. I to je još jedan razlog više zbog koga sam želela da to zna o meni.

To njeno ponašanje me je veoma opterećivalo i nerviralo. Jednom prilikom smo razgovarale povodom drugih stvari, a ona mi je povremeno nabacivala:

“Ja sam ti mama, ja te poznajem...”

“Dosta mi te je, i tog tvog ja znam, ja znam! Šta znaš?”, odgovorila sam joj.

“Ne treba ništa da mi kažeš, sve ja znam”, a ja sam na to:

“E, pa kad sve znaš, sad ćeš i da čuješ!”

Bilo mi je svega dosta, jer je to trajalo 4-5 godina. Bilo mi je dosta svega, jer je od svake moje drugarice pravila moju ‘potencijalnu’ devojku (iako to nije izgovarala).

“Ja sam lezbejka, imam devojku, hoćeš da čuješ i ko je to?”, odgovorila sam joj. Onda sam joj kazala da je Marija moja devojka. Ona je zastala i rekla:

“Znala sam ja sve to, znala sam ja to odmalena. Nije uopšte trebalo da mi kažeš, kad ja to znam.”

Bilo je OK, ali nismo više pričale toga dana.

Sutradan je došla s posla, skuvala je kafu i pozvala me da pričamo.

“Pa ja s tobom pokušavam da pričam već godinama, ali ti nisi htela da me slušaš!”, rekla sam joj. Tada smo pričale. Nije joj bilo pravo. “Vrati se kako je bilo”, rekla mi je.

“Ne mogu da se vratim na nešto što nikada nije ni bilo.”

Posle toga smo nastavile da pričamo. Moja devojka je počela da dolazi kod nas kući. One su se upoznale i sada pričaju.

Moj brat je znao pre moje mame. Imala sam njegovu potpunu podršku. I on je znao za mene zato što je i sam gay. Mama za njega ne zna.

Ona me često pita kad vidi da sam neraspoređena, da li je sve sa mnom i Marijom u redu, da li smo se posvađale i tako. Nekoliko puta smo se Marija i ja posvađale, pa je ona nazove telefonom da pita kako je ona i moli nas da se pomirimo.

Ovaj coming out mi je bio veoma bitan. Dok se nije dogodio, stalno sam osećala tako da želim da joj kažem. Želela sam da i meni bude lakše. Bilo mi je već veoma teško da pričam telefonom, a da svojoj devojci ne mogu da kažem da je volim, itd.

Nisam imala strah.

Bilo mi je stalo da zbog svog dobrog osećaja i psihičkog stanja napravim taj coming out. To je imalo veze sa mojim emocijama, a ne sa uslovima života, jer mi tada već nismo živeli zajedno.

Sada je još bolje. Osećam se kao da je bilo bolje da sam joj rekla pre deset godina!

Ja mislim da nijedna od nas ne može da bude srećna, dok god ne kaže svojim roditeljima. Važno je izabrati i trenutak. Kad to uradiš, slobodnija si u glavi.

Kampanje

LJUBAV ZA SVE

Drage prijateljice i prijatelji,
u januaru 2007. godine u organizaciji Labrisa pokrenuta je kampanja:

Kampanja protiv nasilja i homofobije nad lezbejkama i gej muškarcima

Cilj kampanje je da nastavimo sa podizanjem svesti društva u kojem živimo na najveće i najbolnije probleme kao što su nasilje i diskriminacija. U kampanju uključujemo poznate ličnosti iz javnog života koje će preneti pozitivnu poruku građankama i građanima, a to je ujedno i moto kampanje:

LJUBAV ZA SVE!

Kampanja će imati široku pokrivenost obzirom da planiramo vidljivost preko bilborda, panoa u autobusima (oko 20 autobuskih linija), i javnim raspravama, a za kraj kampanje predviđena je konferencija za medije.

Ova kampanja će pokrivati teritoriju Beograda, ali nam je namera da je proširimo i po Srbiji.

Za sve dodatne informacije možete nas kontaktirati: ljubavzasve@gmail.com

LABRIS

INFO CENTAR

Labris info telefon – na kojem se svakodnevno možete informisati o dešavanjima i aktivnostima na promociji LGBT prava u Srbiji i šire. Info telefon (011) 3347-401 otvoren je svakog radnog dana od 09h do 17h.

Labris Info centar vam nudi:

- biblioteku sa naslovima na srpskom i engleskom jeziku o različitim temama koje se tiču LGBT populacije
- videoteku sa preko 200 filmova o različitim temama koje se tiču LGBT populacije
- savetovalište – ako želite sa nekim da porazgovarate o svojim iskustvima i osećanjima, na raspolaganju vam je stručnjakinja psihološkinja. Telefon savetovališta je 064/4610-467, a zakazivanje razgovora utorkom i petkom od 15h do 17h, što možete uraditi i putem e-maila: asistles@eunet.yu
- predlažemo vam da posetite naš veb-sajt (www.labris.org.yu) koji sadrži mnoštvo informacija koje se tiču lezbejskih prava i egzistencije
- Labris Resurs centar za žene gde možete besplatno koristiti internet i družiti se u okviru brojnih dešavanja tokom godine – projekcije filmova, radionice, večeri poezije, izložbe...

Kampanja *Ljubav za sve* je pokrenuta zbog izvesnog stepena homofobije u našem društvu, zbog različitih oblika diskriminacije i nasilja kojima je izložena lezbejska i gej populacija u Srbiji.

Posle dugotrajnih napora da dođe do izvesnih promena u zakonima (Srbija danas ima četiri zakona u kojima je zabranjena diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije), još uvek ne postoji opšti antidiskriminacioni zakon, a pravni sistem ne prepoznaje zločin iz mržnje.

Uticaj proteklih ratova na prostorima ex Jugoslavije, takođe je ostavio brojne posledice. Porast nacionalizma, militantnog raspoloženja, neuspostavljanje demokratskih vrednosti, sve dovodi do toga da homofobija postane legitimno sredstvo i opravdanje za različite oblike diskriminacije - od diskvalifikacije do najsurovijih oblika fizičkog nasilja.

Generalno, politička i kulturna klima još uvek su veoma represivne prema seksualno marginalizovanim grupama.

Kampanjom protiv nasilja i diskriminacije nad istopolno orijentisanim osobama *Ljubav za sve*, želimo ne samo da upozorimo javnost na stepen homofobije u Srbiji, već i da podstaknemo pozitivne promene i kreiramo prostor koji će stvoriti tolerantije društvo u kome će jednakost i poštovanje prava svih njegovih građanki i građana biti jedan od imperativa.

Kampanju je pokrenula organizacija za lezbejska ljudska prava LABRIS iz Beograda, a podršku su dale sledeće organizacije:

Gayten (Beograd),

LAMBDA - Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i Queer kulture (Niš- Kragujevac),

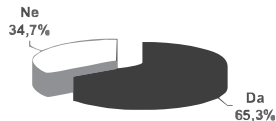
Asocijacija Duga (Šabac),
LGBT SOS telefon (Beograd),
NLO-Novosadska lezbejska organizacija (Novi Sad),
Queer Beograd kolektiv (Beograd),
Queeria – Centar za promociju kulture nenasilja i ravnopravnosti (Beograd),
Siguran puls mladih (Beograd),
Taboo (Zrenjanin).

Kampanja *Ljubav za sve* deo je panevropske kampanje All different – All equal

Kampanja je realizovana zahvaljujući podršci Švedskog Helsinškog komiteta za ljudska prava.

Istraživanje o NASILJU NAD LGBTTIQ POPULACIJOM U SRBIJI

Da li ste doživeli/doživete nasilje zato što ste drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne?

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2006. godina

ISTRAŽIVANJE O NASILJU NAD LGBTTIQ POPULACIJOM U SRBIJI

istraživanje: *Ivana Čvorović*
uredila: *Dragana Vučković*

format: 30cm
strana: 57

Labris, 2006.

ČITANKA

Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima

LABRIS - organizacija za lezbejska ljudska prava

ČITANKA - od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima

autorke/i: *Dragana Vučković, Goran Miletić, Jelena Anđelovski, Miodrag Kojadinović, Snježana Milivojević, Svenka Savić, Zorica Mršević*
uredila: *Ljiljana Živković*

format: 20cm
strana: 263

Labris, 2006.

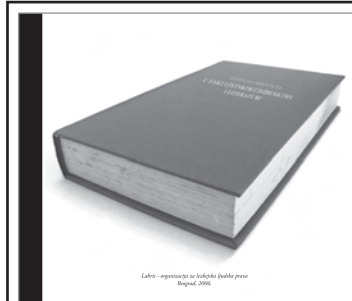
lezbejska i
gej populacija
u štampanim medijima u
Srbiji

LEZBEJSKA I GEJ POPU- LACIJA U ŠTAMPANIM MEDIJIMA U SRBIJI

uredila: *Ljiljana Živković*

format: 20x23cm strana: 19, 19

Labris, 2006.

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2006.

ISTOPOLNA ORIJENTA- CIJA U FAKULTETSKIM UDŽBENICIMA

istraživanje: *Ivana Čvorović*
uredila: *Ljiljana Živković*

format: 20x23cm strana: 71, 71

Labris, 2006.

Godišnji izveštaj
o položaju
LGBT
populacije u Srbiji

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBT POPULACIJE U SRBIJI - 2005.

autorka: *Dragana Vučković*
uredila: *Ljiljana Živković*

format: 20x23cm strana: 47, 35

Labris, 2006.

Godišnji izveštaj
o položaju
LGBT
populacije u Srbiji

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBT POPULACIJE U SRBIJI - 2006.

autorka: *Dragana Vučković*
uredila: *Maja Savić*

format: 20x23cm strana: 27, 28

Labris, 2007.

PRAVO
na lezbejsku egzistenciju
u Srbiji

LABRIS
organizacija za lezbejska ljudska prava

PRAVO NA LEZBEJSKU EGZISTENCIJU U SRBIJI

autorka: *Dušica Popadić*
uredila: *Ljiljana Živković*

format: 24cm
strana: 115

Labris, 2006.

ŠTA TI SRCE KAŽE

Lične priče lezbejki o coming out-u

LABRIS - organizacija za lezbejska ljudska prava

ŠTA TI SRCE KAŽE

Lične priče lezbejki o coming out-u

intervjuisala i uredila intervjuje:
Sunčica Vučaj

format: 24cm
strana: 89

Labris, 2006.

LABRIS

ORGANIZACIJA ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Beograd, Srbija

tel: +381 11 3347401, +381 11 3341855, tel/fax: +381 11 3225065

e-mail: labris@labris.org.yu

web: www.labris.org.yu

Uredila: Marija Savić | Korektura i lektura: Aleksandra Rašić | Tehničko uređenje i prelom: Adorjan Kurucz | Štampa: Standard 2, Beograd
Tiraž: 60000 | Beograd, 2007. | Vanredno izdanje lezbejskih novina, Broj 22, Godina XIII